

УДК 378.018.8:373.5.011-051:796]:796.035]:167.1](045)

DOI: [10.35619/pse.vi5.120](https://doi.org/10.35619/pse.vi5.120)

Валерій ТРОЦЕНКО

кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри спортивних ігор
Університету Григорія Сковороди в Переяславі,
м. Переяслав, Україна
ORCID: 0000-0003-1109-0534
e-mail: trotsenko_VV@ukr.net

Андрій ВОЙТЕНКО

аспірант кафедри освітології та педагогічної інноватики,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі,
м. Переяслав, Україна
ORCID: 0009-0001-0692-1295
e-mail: andrey.voytenko1479@gmail.com

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ТЕОРЕТИЧНЕ УЗАГАЛЬНЕННЯ

Анотація. У статті здійснено теоретичне узагальнення результатів науково-практичних досліджень присвячених формуванню професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчої діяльності в процесі фахової підготовки.

З'ясовано, що ключова роль у процесі організації фізкультурно-оздоровчої діяльності дітей і молоді належить учителю фізичної культури, який забезпечує комплексне вирішення оздоровчих, освітніх, виховних завдань у контексті формування фізичного, психологічного, духовного та соціального здоров'я здобувачів в освітньому процесі сучасної школи. Проаналізовано та узагальнено науково-теоретичні напрацювання, що сприятливе підґрунтя для формування й досягнення високого рівня професійної компетентності вчителів фізичної культури, їх професійного зростання та самовдосконалення.

Ключові слова: заклад вищої освіти, учитель фізичної культури, підготовка майбутніх учителів фізичної культури, здоров'язбереження, здоров'язбережувальна компетентність, фізкультурно-оздоровча діяльність.

Постановка проблеми. Сучасний учитель фізичної культури виконує важливу соціальну місію – підготовку молодого покоління до життя в умовах сучасного суспільства, де фізична активність і здоров'я є одним з головних чинників повноцінної життєдіяльності. Роль учителя фізичної культури полягає у формуванні фізично розвиненої особистості, яка володіє оптимальними способами виконання фізичних вправ, життєво необхідними руховими уміннями

та навичками, свідомо ставиться до фізичної активності та дотримується здорового способу життя.

Одним із показників високої професійної готовності вчителя фізичної культури є спроможність до комплексного вирішення оздоровчих, освітніх, виховних завдань у контексті формування фізичного, психологічного, духовного та соціального здоров'я учнів в освітньому процесі сучасної школи. Важливу роль з-поміж цих завдань відіграє фізкультурно-оздоровча діяльність – «спосіб реалізації діяльності, спрямованої на досягнення і підтримку фізичного благополуччя особистості та зниження ризику розвитку захворювань засобами фізичної культури і оздоровлення» [1, с. 46].

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Проблематика здоров'язбереження та впровадження здоров'язбережувальних технологій є предметом досліджень українських науковців, зокрема, О. Антонова, В. Єфімова, М. Зоріна, О. Іонова, Н. Коцур, О. Согоконь та інших.

Окрему групу становлять праці, присвячені формуванню здорового способу життя та здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів (В. Муромець, Н. Поліщук, Л. Соколенко, Т. Миронюк та ін.).

Також дослідження зосереджені на підготовці майбутніх учителів фізичної культури, фахівців із фізичної реабілітації та учителів основ здоров'я до формування здоров'язбережувальної компетентності дітей та підлітків (Н. Белікова, С. Єлізарова, Г. Кондрацька, Г. Панченко, А. Петров, В. Тевкун, В. Федорець та ін.).

Мета статті – теоретичне узагальнення результатів науково-практичних досліджень щодо формування професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчої діяльності в процесі фахової підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливим етапом наукового дослідження є систематизація наукових праць. Тому метою пропонованої розвідки є аналіз праць та характеристика джерельної бази дослідження проблеми формування професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчої діяльності у процесі фахової підготовки.

Проаналізувавши різні підходи до вивчення наукової проблеми, було обрано проблемно-тематичний принцип аналізу стану дослідженості проблеми. Для виконання завдань та досягнення мети дослідження здійснено науково-теоретичну рефлексію теорії та практики формування професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчої діяльності.

За результатами узагальнення наукових досліджень виокремлено роботи, які найбільш точно характеризують учителя фізичної культури як організатора

фізкультурно-оздоровчої діяльності та висвітлюють особливості його професійної підготовки.

З метою систематизації науково-теоретичного доробку українських та зарубіжних науковців джерельну базу дослідження умовно згруповано за двома тематичними групами:

– фізкультурно-оздоровча діяльність як професійне завдання учителя фізичної культури;

– підготовка майбутніх учителів фізичної культури, зокрема, до фізкультурно-оздоровчої діяльності.

Щодо першої тематичної групи джерел – *фізкультурно-оздоровча діяльність як професійне завдання вчителя фізичної культури* – з'ясовано, що в науково-теоретичному доробку наявна значна кількість праць з питань здоров'язбереження, упровадження здоров'язбережувальних технологій, формування у здобувачів свідомого ставлення до свого здоров'я, оволодіння основами здорового способу життя тощо.

Науковці підкреслюють актуальність соціального запиту на педагога, який «володіє здоров'язбережувальними технологіями навчання і виховання, здатний організовувати здоров'язбережувальний освітній процес та розвивати здоров'язбережувальну компетентність учнів» [6, с. 148].

На думку дослідників, одне з найважливіших завдань учителя фізичної культури – формування здоров'язбережувальної компетентності здобувачів. Оскільки, здоров'язбережувальна компетентність «формується на міжпредметному рівні за допомогою предметних компетенцій з урахуванням специфіки предметів та пізнавальних можливостей, тому кожен студент, майбутній вчитель фізичної культури, має можливість отримати високий рівень знань і умінь для формування фізично, духовно, інтелектуально та соціально здорової дитини» [4, с. 15].

У статті В. Тевку на «Здоров'язбережувальні компетенції – основа професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури» здійснено теоретичний огляд підходів до трактування поняття «здоров'язбережувальна компетентність вчителя» – поняття динамічного, багатогранного та багатоаспектного, зміст якого змінюється відповідно до процесів, що відбуваються в суспільстві й освіті: «Провідну роль у формуванні здоров'язбережувальної компетенції відіграє вчитель фізичної культури, від компетентності якого значною мірою залежить здоров'я здобувачів та майбутнє нації. Саме це багатство вчителі фізичної культури мають примножувати. Їхня місія полягає у впровадженні свідомість і повсякденний побут учнів важливої ідеї здорового способу життя і діяльності, вихованні в дітей бажання до виконання систематичних фізичних рухів, залученні до занять фізичною культурою і спортом. Вчителю фізичної культури належить важлива соціальна функція в передачі знань і умінь здоров'язбереження, тому формування

здоров'язбережувальної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури є необхідною та обов'язковою компонентою його біологічної підготовки» [9, с. 228].

Автор робить висновок, що «відсутність у педагогів мотивації до діяльності, пов'язаної із збереженням здоров'я дітей, незнання і невміння використовувати в освітньому процесі здоров'язбережувальні технології та ігнорування науковою організацією праці в педагогічному процесі – все це свідчення незадовільного стану культури здоров'я, в сучасному суспільстві, дефіциту системи знань і практичного досвіду у галузі збереження і зміцнення підростаючого покоління» [9, с. 227]. З-поміж причин – суперечності між «соціальним замовленням суспільства, спрямованим на пріоритет збереження і зміцнення здоров'я суб'єктів освітнього процесу, і недостатнім володінням більшістю вчителів фізичної культури здоров'язбережувальною компетентністю; необхідністю впровадження компетентнісного підходу до підготовки майбутнього вчителя фізичної культури і недостатньою розробленістю технології формування здоров'язбережувальної компетентності» [9, с. 227].

З'ясовано, що окрему підгрупу досліджень становлять ті, які присвячені питанням впровадження здоров'язбережувальних технологій і формування здорового способу життя учнів. Зокрема, у працях О. Литвиненко презентовано умови та ефективні шляхи розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів у закладах післядипломної освіти [5]. На думку дослідниці, головним результатом упровадження здоров'язбережувальних технологій має стати «формування в учнів свідомого ставлення до свого здоров'я, оволодіння основами здорового способу життя, життєвими навичками здорової та безпечної поведінки, тобто формування здоров'язбережувальних компетентностей» [5, с. 120].

Фізкультурно-оздоровчу діяльність як таку, що спрямована на збереження та зміцнення здоров'я людини у навчально-виховній і соціально-побутовій сферах схарактеризовано в працях В. Базильчука «Організаційні засади активізації спортивно-оздоровчої діяльності студентів в умовах вищого навчального закладу», О. Бичук «Фізкультурно-оздоровча робота у школі», Н. Винник «Сутність і зміст поняття спортивно-оздоровчої діяльності», Г. Григоренко та Д. Григоренко «Фізкультурно-оздоровча робота з учнями в структурі діяльності загальноосвітнього закладу», І. Коцана «Фізкультурно-оздоровча робота з молодшими школярами в режимі навчального дня» та ін. [1].

У статті Л. Рибалко «Сучасна фізкультурно-оздоровча робота у зарубіжних країнах» на основі аналізу та узагальнення літературних джерел з'ясовано, що у країнах ближнього і дальнього зарубіжжя фізкультурно-оздоровча діяльність є систематичною та постійно діючою: «При університетах створено різноманітні фізкультурно-оздоровчі програми, постійно діють

спортивні секції. Контролюють цю діяльність як органи державної влади, так і регіональні та місцеві. Організовується така діяльність задля формування, збільшення та зміцнення здоров'я студентської молоді, пропагуючи здоровий або активний спосіб життя» [7].

Щодо другої тематичної групи джерел – *підготовка майбутніх учителів фізичної культури, зокрема, до фізкультурно-оздоровчої діяльності* – з'ясовано, що в науково-теоретичному доробку наявна значна кількість праць з питань, дотичних до проблеми удосконалення рівня професійної майстерності, зокрема, це стосується і різних аспектів підвищення рівня професійної компетентності вчителя фізичної культури.

З-поміж інших виокремлюємо дослідження вітчизняних учених, в яких виокремлено такі основні аспекти підготовки майбутніх учителів фізичної культури: психолого-педагогічні особливості професійної діяльності вчителя фізичної культури (Г. Балахничева, Г. Богданова, Л. Сущенко, С. Ящук та ін.); теоретико-методичні концепції та моделі професійної підготовки вчителя фізкультури та інноваційні підходи до вдосконалення вищої фізкультурної освіти (А. Боднар, С. Карасевич, А. Кашуба, Т. Круцевич, О. Куц, І. Ребар, О. Свєртнєв, Т. Христова, А. Цьось та ін.) [2; 3].

На думку дослідників, серед найбільш важливих завдань майбутнього вчителя фізичної культури є «засвоєння наукової інформації, розвиток прагнення та здатності організувати свою діяльність, продуктивно мислити, удосконалюватися, розвиватися. На сучасному етапі реформування вітчизняної системи освіти оцінка якості професійної підготовки здобувачів у ЗВО педагогічного профілю є головним показником якості освіти, що відображає її фактичний стан і перспективи розвитку» [3, с. 32].

Питання підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації до оздоровчо-спортивної діяльності, спортивно-масових заходів та ін. розкрито у працях С. Карасевича «Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у закладах загальної середньої освіти», В. Кісельова «Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації спортивно-масових заходів», А. Кашуби «Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до організації змагальної діяльності зі спортивних ігор», П. Рибалко «Керівні підходи і принципи у підготовці вчителів фізичної культури до оздоровчо-спортивної діяльності» та ін. [2; 3].

Зокрема, у монографії С. Карасевича «Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у закладах загальної середньої освіти» проаналізовано проблеми підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності в закладах загальної середньої освіти, зокрема, охарактеризовано розроблену та апробовану модель і результати експериментальної перевірки теоретично обґрунтованих

педагогічних умов підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності [2].

У дослідженні А. Кашуби «Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до організації змагальної діяльності зі спортивних ігор» здійснено аналіз стану підготовки майбутніх учителів фізичної культури загалом та їх готовності до організації змагальної діяльності зі спортивних ігору різних ЗВО, що спрямована на формування необхідних навичок як у психолого-педагогічній, так і спеціальній / фаховій підготовці. Дослідник робить висновок, що «професійна діяльність майбутніх учителів фізичної культури спрямована на вивчення і вдосконалення фізичних, психічних і функціональних можливостей людини, принципів активного та здорового способу життя, їх практичну реалізацію засобами фізичної культури і спорту, на формування особистості, залучення до загальнолюдських цінностей, цінностей фізичної культури і спорту» [3, с. 146].

Аналіз стану дослідженості наукової проблеми засвідчив, що сучасна освіта потребує професійно підготовлених майбутніх учителів фізичної культури нового профілю, які «володіють певним рівнем сформованих якостей, зокрема таких, як соціальна та професійна мобільність, професійна активність та стійкість, відповідальність, креативність, комунікабельність, урівноваженість та ін. Виховання зазначених якостей сприятиме універсалізації професійних функцій майбутнього фахівця» [3, с. 234].

Із вищезазначених аспектів професійного становлення майбутнього вчителя фізичної культури предметом нашого наукового дослідження є фізкультурно-оздоровча діяльність як професійне завдання вчителя, що становить важливий напрям і складову його професійної підготовки.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, нормативні документи, науково-методична література та науково-дослідницькі праці українських і зарубіжних авторів забезпечують підтримку українських освітян у теоретичних знаннях з питань здоров'язбереження як основи фізкультурно-оздоровчої діяльності: здоров'язбережувальних технологій в освіті, формування здоров'язбережувальної компетентності та життєво необхідних навичок здорового способу життя здобувачів, їхнього ціннісного ставлення до власного здоров'я та здоров'я оточення, тощо.

З'ясовано, що ключова роль в організації фізкультурно-оздоровчої діяльності дітей і молоді належить учителю фізичної культури, який працює над до комплексним вирішенням оздоровчих, освітніх, виховних завдань у контексті формування фізичного, психологічного, духовного та соціального здоров'я здобувачів у сучасному освітньому процесі. Проаналізовані та узагальнені науково-теоретичні напрацювання є основою для досягнення високого рівня професійної компетентності вчителів фізичної культури, їх щодо професійного зростання та самовдосконалення. Перспективами подальших досліджень

вбачаємо у розробці методичних рекомендацій щодо ефективної підготовки майбутніх учителів фізичної культури загалом та до фізкультурно-оздоровчої діяльності зокрема.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Винник Н.М. Сутність і зміст поняття спортивно-оздоровчої діяльності. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2016. IV (42). Issue: 87. P. 45–49.
2. Карасевич С. А. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у закладах загальної середньої освіти: монографія. МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. Умань: ВПЦ «Візаві». 2018. 204 с.
3. Кашуба А. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до організації змагальної діяльності школярів зі спортивних ігор. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2024. Вип. 1(13). С. 232–242.
4. Кондрацька Г. Д. Шляхи формування здоров'язбережувальної компетентності у професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури. *International Academy Journal Web of Scholar*. 2018. 10(28), Vol.2. P. 14–18.
5. Литвиненко Ольга. Проблеми впровадження здоров'язбережувальних технологій і формування здорового способу життя учнів та шляхи їх вирішення. *Вересень*. Том 1. № 96 (2023). С. 111–127.
6. Муромець В. Формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх педагогів засобами інтерактивних технологій: практичний аспект. *Освітологічний дискурс*. 2015. № 4 (12). С. 149–157.
7. Рибалко Л.М. Сучасна фізкультурно-оздоровча робота у зарубіжних країнах. *Тези 72-ої наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів університету, присвяченої 90-річчю Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*. Том 2. (Полтава, 21 квітня – 15 травня 2020 р.). Полтава: Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2020. С. 420-422.
8. Рибалко П. Ф. Керівні підходи і принципи у підготовці вчителів фізичної культури до оздоровчо-спортивної діяльності. *Гуманізація навчально-виховного процесу: збірник наукових праць*. 2019. №4 (96). С. 66–77.
9. Тевкун В. В. Здоров'язбережувальні компетенції – основа професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Сер. : Педагогічні науки. 2014. Вип. 115. С. 227–230.

REFERENCES

1. Vynnyk N.M. Sutnist i zmist poniattia sportyvno-ozdorovchoi diialnosti [The Essence and Content of the Concept of Sports and Recreational Activities]. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2016. IV (42). Issue: 87. R. 45–49.
2. Karasievych S. A. Pidhotovka maibutnikh uchyteliv fizychnoi kultury do fizkulturno-sportyvnoi diialnosti u zakladakh zahalnoi serednoi osvity [Preparation of Future Physical Education Teachers towards Physical Education and Sports Activities in Secondary Education Institutions]: monohrafiia. MON Ukrainy, Umanskyi derzh. ped. un-t imeni Pavla Tychny. Uman: VPTs «Vizavi». 2018. 204 s.
3. Kashuba A. Pidhotovka maibutnikh uchyteliv fizychnoi kultury do orhanizatsii zmahalnoi diialnosti shkoliariv zi sportyvnykh ihor [Preparing Future Physical Education Teachers for Organizing Competitive Sports Activities among Schoolchildren]. *Sotsialna robota ta sotsialna osvita*. 2024. Vyp. 1(13). S. 232–242.

4. Kondratska H. D. Shliakhy formuvannia zdoroviazberezhualnoi kompetentnosti u profesiinii pidhotovtsi maibutnikh uchyteliv fizychnoi kultury [Ways of Forming Health-preserving Competence in the Professional Training of Future Physical Education Teachers]. *International Academy Journal Web of Scholar*. 2018. 10(28), Vol.2. R. 14–18.

5. Lytvynenko Olha. Problemy vprovadzhennia zdoroviazberezhualnykh tekhnolohii i formuvannia zdorovoho sposobu zhyttia uchniv ta shliakhy yikh vyryshennia [Problems of Implementing Health-saving Technologies and Forming a Healthy Lifestyle for Students and Ways to Solve Them]. *Veresen*. Tom 1. No. 96 (2023). S. 111–127.

6. Muromets V. Formuvannia zdoroviazberezhualnoi kompetentnosti maibutnikh pedahohiv zasobamy interaktyvnykh tekhnolohii: praktychnyi aspekt [Formation of Health-preserving Competence of Future Teachers Using Interactive Technologies: Practical Aspect]. *Osvitolohichniy dyskurs*. 2015. No. 4 (12). S. 149–157.

7. Rybalko L.M. Suchasna fizkulturno-ozdorovcha robota u zarubizhnykh krainakh [Modern Physical Culture and Health Work in Foreign Countries]. *Tezy 72-oi naukovoï konferentsii profesoriv, vykladachiv, naukovykh pratsivnykiv, aspirantiv ta studentiv universytetu, prysviachenoï 90-richchiu Natsionalnoho universytetu «Poltavska politekhnikha imeni Yurii Kondratiuka»*. Tom 2. (Poltava, 21 kvitnia – 15 travnia 2020 r.). Poltava: Natsionalnyi universytet imeni Yurii Kondratiuka, 2020. S. 420-422.

8. Rybalko P. F. Kerivni pidkhody i pryntsypy u pidhotovtsi vchyteliv fizychnoi kultury do ozdorovcho-sportyvnoi diialnosti [Guiding Approaches and Principles in the Training of Physical Education Teachers for Health and Sports Activities]. *Humanizatsiia navchalno-vykhovnoho protsesu: zbirnyk naukovykh hprats*. 2019. No.4 (96). S. 66–77.

9. Tevkun V. V. Zdoroviazberezhualni kompetentsii – osnova profesiinoï pidhotovky maibutnikh vchyteliv fizychnoi kultury [Health-preserving Competencies as the Basis of Professional Training of Future Physical Education Teachers]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu*. Ser. : Pedahohichni nauky. 2014. Vyp. 115. S. 227–230.

**PREPARATION OF FUTURE PHYSICAL EDUCATION TEACHERS FOR
ORGANIZING PHYSICAL CULTURE AND HEALTH-IMPROVING ACTIVITIES:
THEORETICAL GENERALIZATION**

Valerii TROTSSENKO

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
at the Sports Games Department of
Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav,
Pereiaslav, Ukraine
ORCID: 0000-0003-1109-0534
e-mail: trotsenko_VV@ukr.net

Andrii VOITENKO

Postgraduate Student
at the Education and Pedagogical Innovation Department of
Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav,
Pereiaslav, Ukraine
ORCID: 0009-0001-0692-1295
e-mail: andrey.voytenko1479@gmail.com

Abstract. The article provides a theoretical generalization of the results of scientific and practical research on the formation of professional readiness of future physical education teachers to organize physical education and health activities in the process of professional training.

It was found that the key role in organizing physical education and health activities of children and youth belongs to the physical education teacher, who works on a comprehensive solution of health, educational, and educational tasks in the context of the formation of physical, psychological, spiritual, and social health of students in the educational process of a modern school.

An important stage of scientific research is the systematization of scientific works. Therefore, the purpose of the dissertation section is to analyze the works and characterize the source base for research on the problem of forming professional readiness of future physical education teachers to organize physical education and health activities in the process of professional training.

Having analyzed various approaches to reviewing the scientific problem, we have chosen the problem-thematic principle of analyzing the state of research of the scientific problem. To fulfill the tasks and achieve the goal of the study, a scientific and theoretical reflection of the theory and practice of forming the professional readiness of future physical education teachers to organize physical education and health activities was carried out.

According to the results of the generalization of the results of scientific research, those that most accurately characterize the physical education teacher as an organizer of physical education and health activities and the features of his professional training were identified.

In order to systematize the scientific and theoretical achievements of Ukrainian and foreign scientists, the source base of the study was conditionally grouped into two thematic groups: physical education and health activities as a professional task of a physical education teacher; preparation of future physical education teachers, in particular, for physical education and health activities.

The analyzed and generalized scientific and theoretical developments are a favorable basis for achieving a high level of professional competence of physical education teachers, their professional growth and self-improvement. Therefore, the prospects for further research are methodological developments of effective ways of training future physical education teachers in general and for physical education and health activities in particular.

Key words: higher education institution, physical education teacher, training of future physical education teachers, health preservation, health preservation competence, physical education and health activities.

Стаття надійшла до редакції 30.08.2025 р.

Стаття прийнята до друку після рецензування 13.09.2025 р.